

Referat

Fagsamling 2016 - Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Dato: 19. april 2016

Stad: Riksantikvaren, Oslo

Deltakere: se vedlegg

Velkommen

Riksantikvar Jørn Holme ønsket velkommen til alle deltakerne. Han framhevet områdene i *Utvalgte kulturlandskap* som fyrårn i arbeidet med jordbrukets kulturlandskap. Han understreket at kulturlandskapets status og betydning er hans personlige hovedsatsing, og nevnte særlig konflikten med store veianlegg som ødelegger landskapsverdier og matjord som er opparbeidet gjennom flere tusen år. Landskapet må få høyere status, uavhengig av verdifulle enkeltforekomster.

Jørn Holme takket for svært godt arbeid med oppfølging av områdene i fylkene. Årsrapporten og nyhetsbrevne viser hvor mangfoldig og bra det jobbes, og kontakten med grunneiere og kommuner er avgjørende. Landbruksavdelingene drar det største lasset, men den blandete deltakelsen på samlingen viser at dette er en tverrfaglig satsing. Han ønsket lykke til på årets nettverkssamling i Nannestad og med det videre arbeidet.

Nytt fra direktoratene

Kort gjennomgang av årsrapporten

Kari Stuberg gjennomgikk rapporten. Direktoratene har nylig hatt sitt årlige vårmøte med departementene, og de var svært fornøyd både med arbeidet som gjøres og rapporten og dens form. Den omtales som god og oversiktlig, og departementene setter pris på konkrete tall for hva man oppnår. De er også fornøyd over å se at det skjer mye innen formidling og næringsutvikling, og det var mye godt arbeid i fylkene i forbindelse med nyhetsserien som departementene kjørte i fjor sommer. Oppmerksomheten rundt refotograferingsprosjektet viser at bruk av bilder i formidling er effektfullt.

Alle leverte rapport innen fristen i år. Kjerneinnholdet i rapporten er hvordan pengene blir brukt og fordelingen mellom ulike tiltak. Den totale potten gikk ned med 2 millioner i 2015, dette ga først og fremst utslag for kulturminner, som fikk senket sin andel av midlene fra 29 % til 19 %. De andre fagtemaene (biologiske mangfold, beite og landskapskjøtsel og andre næringsretta tiltak) økte litt.

Nettverkssamlingen

Årets nettverkssamling blir på Øya-Nordre Eik i Nannestad, Akershus, 23. -24. august. Direktoratene er godt i gang med planleggingen i samarbeid med fylkesmannen, kommunen og grunneiere. Politisk ledelse fra begge departementene har meldt at de kommer til å delta.

Direktoratene sender ut invitasjon i mai, med påmeldingsfrist ca 20. juni. De dekker som vanlig kostnader til to representanter fra hvert område. Direktoratene betaler hotellet for grunneierrepresentantene, men nytt i år er at dekning av reisekostnader er regnet inn i potten som fylkene har fått.

Diskusjon

Sekretariatet vil følge med på utviklingen av fordelingen av midler til ulike tema. De forholdsvis kostnadskrevenne bygningstiltakene kan ha blitt skjøvet på når potten ble mindre. Det kom også innspill fra salen på at noe som blir rapportert som arealskjøtsel også kan ha kulturminne-effekt – derfor kan det oppstå en viss underrapportering på temaet.

Grafisk profil og skilt - status

Lise Hatten orienterte. Profildokumentet, som ligger på Miljødirektoratets sider, er oppdatert og litt endret. Maler for bruk i Word og Powerpoint er snart ferdigstilt, og vil legges i Profilbanken, her vil det angis skrifttype for word og lignende samt fargekoder. Gå alltid inn på www.miljodirektoratet.no – Om Miljødirektoratet – Profilbank. En praktisk veileder er under utarbeiding.

Når det gjelder skilting fra vei, har Miljødirektoratet vært i kontakt med Statens Vegvesen, som har anbefalt følgende:

- Bruk Veivesenets visningsskilt med offentlig symbol (i eller kringla)
- ... som viser til et informasjonspunkt ved rasteplass, avkjøring e.l. – gjerne Utvalgtes store infoskilt
- Direktoratene lager et infoskriv om Utvalgte kulturlandskap, som fylkene/områdene kan legge ved sin søknad til de regionale veikontorene.

Spørsmålet var: Er vi fornøyd med dette?

Diskusjon

Det kom sterke synspunkter fra salen om at vi bør legge ambisjonsnivået høyere. Direktoratene bør arbeide mot Vegdirektoratet/Vegvesenet sentralt for løsninger der logoen kan brukes og viktig at en finner en felles løsning så ikke dette blir svært forskjellig i ulike fylker. Det kom også tilbakemeldinger på at en enkel løsning med i eller kringla og navn på området kunne fungere. Direktoratene jobber videre mot Vegdirektoratet.

Det kom også tilbakemeldinger på at det er tungt å jobbe med skilting. De er dyre, materialspesifikasjonene oppfattes som sære, det er liten begeistring for utformingen av det store skiltet, og versjonen med åpen ramme er i praksis vanskelig å plassere. Flere melder om tilpasninger i materialbruk lokalt, blant annet stål istedenfor aluminium. Noen steder er det for værhardt for de store skiltene. I f.eks. Nannestad er info samordnet med verneområder på tretavler, men selve Utvalgte-informasjonen har fulgt profilen.

Nyhetsbrevene

Fylkene gjør en utmerket jobb med å skaffe saker til nyhetsbrevene. *Neste frist vil bli 15. juni.* I neste nummer vil vi gi beskjed om at dette blir siste utgave på papir. Vi må gjøre en jobb for å oppdatere e-postlistene best mulig. Direktorene vil informere koordinatorene om våre eksisterende e-post og postlister.

Overordna planer og konkretisering av mål

Overordna planer for områdene – behov for oppdatering?

Kari Engmark orienterte om arbeidet i Oslo og Akershus. Det ble laget forvaltningsplaner i begge områder for 2010-15, og skjøtselsplaner i 2010 for Oslo og 2012 for Akershus. Disse har ligget til grunn for avtaler med grunneiere. I Akershus vil forvaltningsplanen bli gjennomgått og justert på bakgrunn av erfaringene med tiltak og nye registreringer. I Oslo planlegges en evaluering/revidering av planen i et samarbeid mellom Fylkesmannen, Byantikvaren og biologer fra UiO (midler fra Miljødirektoratet). Det har vært diskutert om dette skal gjøres som en «dugnad» eller settes ut på eksternt anbud. Foreløpig går en for det første. Men mange spørsmål melder seg:

- Finansiering?
- Krav til planene?
- Behov for oppdatering av sjekklisten fra 2008
- Retningslinjer/rundskriv?
- Prioritering – kriterier for å få tilskudd? (Utlysning-vedtak/avslag)

Ellen Marie Winther fortalte fra Finnmark. Området kom seint med i utvalget og har forvaltningsplan for 2014-18. Dette er en overordna plan som fungerer godt til å beskrive verdier, muligheter og utfordringer, tiltak og lovverk – altså *hva har vi?* Dette ble det jobbet grundig med da planen ble laget. Den er svakere på temaene næringsutvikling, informasjons- og formidlingstiltak, oppfølging og nettverk – altså *hvor vil vi?* Dette er tema som krever mer involvering. Basert på forvaltningsplanens tiltaksdel lages en handlingsplan for hvert år. Erfaringen er at handlingsplanene lett kan bli for ambisiøse, at FMLA sitter med «gjøre-ansvaret». Fare for at verken plan, mål eller tiltak er godt nok forankret lokalt. Akkurat nå oppleves involvering av de lokale som viktigere enn skilting.

Diskusjon

Det kom innspill på at forskriften aktualiserer behovet for konkretiserte planer, fordi den henviser til «gjeldende planer». Mer om forskriften seinere.

Mal for evaluering av planer ble etterlyst.

Det var en runde på arbeidsbyrden på FMLA – resultatene fra spørreundersøkelsen om tidsbruk ble etterlyst. Enighet om at FMLA har et hovedansvar, men de andre etatene må følge opp sine tema, og grunneierne ta ansvar der det er naturlig. Fra Buskerud ble det understreket viktigheten av å jobbe med organisering/prosess for nettopp å oppnå denne involveringen. FMLA ble oppfordret til å være tydelige i forventninger/forespørslers til de andre. Direktoratene har oppfølgingen av Utvalgte-områdene med i sine tildelingsbrev/prioriteringsbrev til fylkesetatene. De oppfordret FMLA til å melde fra hvis det buttrer med samarbeidet.

I arbeidsdeling med kommunen ble SMIL framhevet som et forbilde.

Mål og indikatorer

Lise Hatten la fram foreløpige tanker om konkretisering av mål og indikatorer for hovedtema jordbruk, kulturminner, biologisk mangfold, annen næringsutvikling og formidling. Hun presenterte en meny av mulige indikatorer for hvert hovedtema. Disse er en videreutvikling/konkretisering av nåværende rapportering. I en tenkt rapport for 2016 vil indikatorene presenteres i fire kolonner: status 2015, mål 2020, mål pr år og rapport 2016. Hensikten med et slikt arbeid er å få bedre oversikt, bevisstgjøre om hva vi vil oppnå, hvordan vi prioriterer ressursene og få sikrere tall på hva man har oppnådd.

Direktoratene vil se dette arbeidet i sammenheng med oppdatering av sjekklister fra 2008.

Diskusjon

Det ble understreket fra direktoratene at dette er et plan- og prioriteringsverktøy for rapportering regionalt og sentralt.

For kulturminnetema kom det innspill på at «status» vil være en meget krevende øvelse i flere områder. Totalbestand eller verneverdige? I Møre og Romsdal har de en tilstandsvurdering av SEFRAK-bygninger som gir et godt grunnlag, men mange områder mangler oversikter.

Direktoratene vil arbeide videre med dette temaet.

Ny forskrift og forvaltningsopplegg fra 2016

Ny forskrift og nytt forvaltningsopplegg

Guro Bolstad og Henriette Evensen fra LMD orienterte om forslaget til forskrift. Satsingene på Utvalgte kulturlandskap (LMD/KLD) og verdensarv (LMD) er slått sammen. En ønsker tydeligere forvaltning, økt legitimitet og klagerett, likebehandling og rettssikkerhet. Formålet er todelt. Forslaget har vært på høring og forutsettes kjent.

Diskusjon

Diskusjonen avspeilet den ulike praksisen som er i områdene – som har fulgt satsingen fra starten.

Utbetaling skal hjemles i vedtaksbrev, enten for løpende skjøtsel eller engangstiltak. Det ble spurt om hvordan vedtak om tildeling til løpende skjøtsel skal fungere. Kan vedtaket gjelde flere år? Dyretall vil variere fra år til år, behov for beitetrykk i ulike soner vil variere. Innspill om at vedtaket ikke behøver å angi beløpet, bare hvordan det beregnes.

Andre typer løpende tiltak er årlig kompensasjon for produksjonsbegrensende tiltak som å unngå gjødsling. Unødvendig med årlig vedtak. LMD mener at dette kan formaliseres gjennom en søknad i starten og så bli løpende midler.

Det kom ønsker om at kommunen må kunne ha vedtaksmyndighet.

Det ble framsatt sterke ønsker om å utsette iverksetting til 2017. Tildelingen for 2016 er allerede kommet langt.

Noen områder har ikke basert arbeidet på avtaler, hva med dem? Departementene svarte at dette er fortsatt greit – en trenger da bare et mer detaljert vedtaksbrev med vilkår som ellers ville stått i avtalen.

Det kom fram at noen områder opplever at RMP og beitetilskuddene dekker behovet for løpende beitestøtte, mens andre bruker også Utvalgte-midler på dette.

Hvordan vil dette fungere for oss?

Anders Mona kommenterte sett fra Nord-Trøndelag. For Skei har en nå egne retningslinjer for tilskudd som oppdateres årlig. Investeringsstilskuddene håndteres som SMIL, de årlige er forankret i avtale. Søker sender årlig inn «sjekklister»/dokumentasjon til FM for utførte tiltak

Forskriftsforslaget ivaretar investeringsstilskuddet godt og gir en ryddigere praksis for blant annet i håndtering av klager. Det er tydelig at SMIL er brukt som mal. Opplever imidlertid at «RMP»-biten – de årlige tilskuddene (utgjør 1/3 av midlene i Skei) – er dårligere behandlet, i §§ 4, 5, 6 og 7. Forskjellen på disse to tilskuddstypene må bli tydeligere.

Felles søknadsfrist er *helt uaktuelt*.

Mener også at avkortning i forbindelse med at tiltak ikke blir gjort må omtales.

Arne Farup kommenterte fra Nordland. Dagens forvaltning av de to Utvalgte-områdene er basert på forvaltningsplan og skjøtselsplaner for biomangfold. En har soner med foreløpige/endelige satser per dyr/dekar. Alle som kan løse prioriterte oppgaver får tilby sine tjenester. En har flerårige avtaler for årlige tilskudd til skjøtsel, og andre tiltak iverksettes i hht årlige planer og budsjett. Det legges stor vekt på dialog og veiledning og det er vedtak og klagerett ved alle tilskudd. For Vegaøyan verdensarv er det flerårige avtaler for årlige tilskudd til beiting og slått, soneinndeling med foreløpige/endelige satser per dyr/dekar og vedtak og klagerett ved alle tilskudd. Dette gir i dag en målrettet forvaltning med medvirkning, forutsigbarhet, likebehandling og rettssikkerhet.

Arne minnet om evalueringen i 2014, der frivillighet, frivillige avtaler og lokal tilpasning ble understreket som et suksesskriterium.

Han var kritisk til todelt formål i § 1. Forslag til felles formål:

«Formålet med tilskudd til tiltak i verdensarvområder og Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er å sikre langsiktig drift, skjøtsel, vedlikehold og formidling slik at verdiene knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer ivaretas i samsvar med planer for det enkelte område»

I § 2 må det framgå klarere hvilke tilskuddsmidler som omfattes (det er mange tilskuddsordninger for verdensarv).

§ 3 om tildelingskriterier har ikke tatt høyde for at noe midler må brukes til prosess, planer osv. FM må kunne fastsette utfyllende retningslinjer, satser, definisjoner mv. for bruken av midlene. Skal avtalene videreføres, må de også omtales i forskriften.

§ 5 legger opp til felles søknadsfrist – dette er uhensiktsmessig og unødvendig, og gir liten fleksibilitet. Krav om beskrivelse av område/tiltak, budsjett og gjennomføringsplan er unødvendig ved tilskudd til skjøtsel i hht til skjøtselsplan og faste tilskuddssatser. Helt ny § 5 foreslås:

«Fylkesmannen kan fastsette krav til søknad, og fastsette søknadsskjema og søknadsfrist»

Intensjonene fra jordbruksoppgjøret 2014 og departementene bak forskriften var blant annet målretting og forenkling, øke legitimitet, sikre likebehandling og videreføre fleksibilitet, frivillighet og dialog. *Arne konkluderte med at forslaget ikke spiller resultatene og anbefalingene i evalueringa og ikke gir grunnlag for å videreføre avtalene. En risikerer mindre forutsigbarhet, mindre dialog og samarbeid, mindre fleksibilitet, mer byråkrati. En justert forskrift må i større grad ta utgangspunkt i kunnskapen om dagens forvaltning, gi reelle forbedringer av reelle svakheter, skille mellom langsiktig skjøtsel basert på avtaler og engangstiltak og gi FM større fleksibilitet, slik at lokale tilpasninger fortsatt kan sikres.*

Diskusjon

Stor enighet om behov for egne søknadsfrister.

Flere pekte på faren for et «dobbeltløp» ved både vedtak og avtaler. Noen signaliserte «overgang» fra avtaler til vedtak, og at avtalene nå ble overflødige. Andre har aldri hatt avtaler, har så langt vektlagt engangstiltak med søknad og vedtak med henvisning til planer og var komfortable med hjemling i forskrift. Det ble pekt på at hvis avtalene faller bort, mister en noe av langsiktigheten i satsingen. Fra departementene ble det sagt at det var bevisst at avtaler ikke er nevnt, men at det ikke var meningen å kaste vrak på dem.

Hvis avtalene faller bort kan et mulig redskap for å sikre kontinuitet være 2-årige prioriteringsplaner som rulleres årlig, som gir signal til foretakene om at løpende skjøtsel har høy prioritet. Noen ønsker mulighet til en «RMP-aktig» ordning med årlige tilskudd. Andre ønsker å gjøre vedtak med henvisning til et 5-10 års perspektiv og vise til avtale. Det ble vist til at Miljødirektoratets midler til trua naturtyper knyttes til 10-årige skjøtelsavtaler.

Flere etterlyste hvordan prosessmidler/planutarbeiding skal håndteres. Både sentralt og regionalt nivå har behov for å sette av egne driftsmidler.

Flere var enige i at formålet bør være felles. Formålet er «sjelen» til ordningen – det essensielle. Den langvarige drifta har skapt verdiene og må også med for Utvalgte kulturlandskap. Det kan gjerne understrekes at det er det *kulturbetinga* biologiske mangfoldet det dreier seg om.

Behovet for en åpen og tydelig forvaltning, som understrekes i direktoratenes høringsbrev, ble framhevet. Forskriften skal vise hva pengene kan brukes til, mye annet kan spesifiseres lokalt.

Det ble pekt på at forskriftens formål i § 1 ser ut til å innskrenke bredden i tiltaksfeltet. Hva med nødvendige investeringer i nye fjøs? Departementene mente at dette kunne gå under «andre tiltak» i § 4.

Direktoratene oppsummerte med at dette har vært en nyttig runde. Departementene ville ikke konkludere når det gjaldt ønsket om å utsette iverksetting til 2017. Direktoratene og departementene skal snart møtes for å diskutere høringsuttalelser og endelig forskrift.

Refotografering og webløsning

Status nettløsning for formidling av bilder

Mina Softe Øvergård fra PressIT orienterte om løsningen så langt den er kommet, først en idéskisse og så en begrenset demo. Bildene samlet og tatt av Oskar Puschmann vil bli lagret i Riksantikvarens FotoWeb. En bruker en «kart først»-tilnærming hvor en kan zoome seg inn og ut. Kartavgrensning av områdene hentes fra Naturbase. Det blir en infoboks med kort beskrivelse til hvert bildepar og lenker til faktaark i Naturbase. Alle bildene får nedlastingslink. Løsningen retter seg mot skjerm og nettbrett.

Diskusjon

Det ble sterkt oppfordret til at løsningen også må henvende seg mot telefoner.

Webløsningen ble ønsket velkommen – endringsbilder kan brukes til veldig mye!

Dato for ferdigstilling ikke avklart. PressIT er avhengig av en del forarbeid i direktoratene før løsningen kan fullføres.

Behovet for lokale bildebaser for bilder som folk i områdene vil ta vare på, ble tatt opp. Kan det gjøres noen felles grep?

Det ble pekt på at det ofte er først etter at Oskar har vært der at grunneierne forstår hva slags bilder som er aktuelle. Noen opplevde også f.eks. veldig dårlige værforhold. Vil det komme nye runder? Direktoratene ser sommerens siste 5 områder som en avslutning på denne runden. Ny runde etter en viss tid vil bli vurdert. De første områdene som ble besøkt hadde ikke rukket å få til så mange konkrete resultater.

Det ble også spurt om ikke verdensarvområdene bør fotograferes på liknende måte.

Utvalgte kulturlandskap og Naturbase

Oskar Puschmann hadde sykdomsforfall og hans innlegg gikk ut. Isteden fikk vi en orientering om forholdet til Naturbase.

Lise Hatten opplyste at Miljødirektoratet arbeider med en omlegging av datasettet *Helhetlige kulturlandskap*, som omfatter 1990-tallets *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap* med seinere suppleringer. Dette er områder med både kulturhistoriske og biologiske verdier. *Utvalgte kulturlandskap* vil få et eget datasett, med avgrensninger som tilhører denne satsingen. De av Utvalgte-områdene som allerede var i *Helhetlige kulturlandskap* (de fleste) blir værende også der, men med opprinnelig avgrensning. Utvalgte-datasettet får egne, statiske faktaark, som peker til *Helhetlige kulturlandskap*. Det er disse som vil linkes til bilde-webløsningen.

Fylkene vil bli involvert i produksjonen av faktaarkene.